

Magdalena Wojarska

Spółeczno-ekonomiczne tło kapitału społecznego w gminie Dźwierzuty
(przyczynek do analizy SWOT)

Olsztyn, październik 2013

Spis treści

Wprowadzenie	3
Założenia metodyczne analizy	4
Gmina Dźwierzuty na tle układu regionalnego woj. warmińsko-mazurskiego (ujęcie syntetyczne)	8
Sytuacja społeczno-ekonomiczna gminy Dźwierzuty (analiza benchmarkingowa)	12
Podsumowanie	23
Literatura	26

Wprowadzenie

Kapitał społeczny jest pojęciem, które już od dłuższego czasu stanowi przedmiot różnego rodzaju badań, czego efektem jest bardzo bogata literatura przedmiotu. Jak podaje E. Skawińska¹ kategoria kapitału społecznego ma charakter interdyscyplinarny i wieloznaczny. Stanowi pole zainteresowań socjologów, polityków, przedstawicieli nauk ekonomicznych, psychologów, politologów, etyków itd. Z tego m.in. względu nie można oczekiwać w tym zakresie jednej uniwersalnej definicji. Niedoprecyzowanie pojęciowe rodzi w konsekwencji rozliczne problemy z określeniem skali tego zjawiska. K. Sierocińska² powołując się na słowa F. Fukuyamy stwierdziła, że pomiar nie należy ani do łatwych, ani nie jest prosty. J. Działek³ za A. Portesem zaproponował, by podczas procedury badawczej, po pierwsze, oddzielić definicję pojęcia, w teorii i w empirii, od jego oczekiwanych skutków. Po drugie, ustanowić kontrolę kierunkowości tak, by istnienie kapitału społecznego było znane wcześniej niż rezultaty, jakie ma on przynosić. Po trzecie skontrolować obecność innych czynników, które mogą wyjaśniać zarazem istnienie kapitału społecznego i jego oczekiwanych skutków. Po czwarte, poznać historię kapitału społecznego danej zbiorowości w sposób systematyczny.

Wielu autorów (np. M. Bednarek-Szczepańska⁴) krytycznie podchodzi do prób pomiaru kapitału społecznego na bazie danych statystycznych dochodząc do wniosku, że nie przynoszą one zadowalającej wiedzy w zakresie analizowanego zjawiska.

Kapitał społeczny jest kategorią wybitnie jakościową i dlatego powinien być diagnozowany za pomocą danych pierwotnych – ich ładunek informacyjny jest bowiem w tym przypadku o wiele wyższy i tym samym bardziej przydatny niż danych wtórnych. Mając powyższe na uwadze, przystępując do przygotowania niniejszego opracowania jako cel główny przyjęto diagnozę sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy Dźwierzuty w kierunku określenia pozytywnych i negatywnych zjawisk związanych z kapitałem społecznym (bez próby precyzowania czy zjawiska te są przyczynami czy skutkami kapitału społecznego).

Na strukturę opracowania składają się trzy zasadnicze części. W pierwszej omówiono procedurę badawczą i pokrótce scharakteryzowano zastosowane metody, a w dwóch kolejnych zaprezentowano wyniki analizy taksonomicznej i benchmarkingu. Analiza taksonomiczna

¹ Skawińska E. 2011. *Użyteczność modeli w diagnozowaniu kapitału społecznego*. *Ekonomika i Organizacja przedsiębiorstwa*, nr 5: 14-27.

² Sierocińska K. 2011. *Kapitał społeczny. Definiowanie, pomiar i typy*. *Studia Ekonomiczne*, nr 1: 69-86.

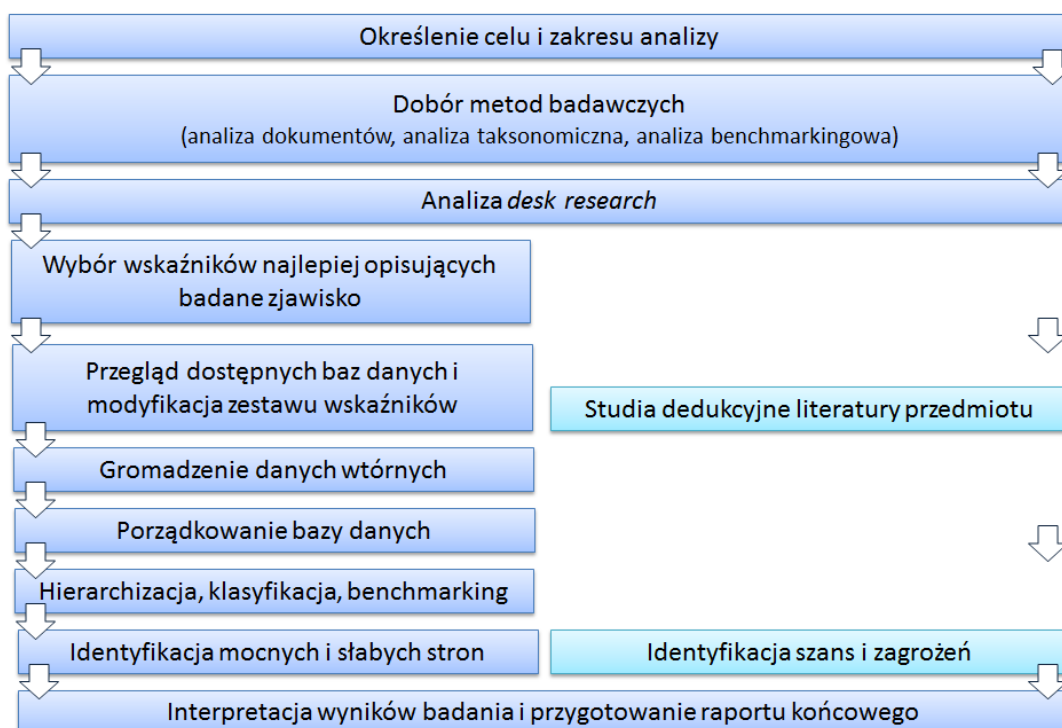
³ Działek J. 2011. *Kapitał społeczny – ujęcia teoretyczne i praktyka badawcza*. *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 3(45): 100-118.

⁴ Bednarek-Szczepańska M. 2013. *Wiejski kapitał społeczny we współczesnej Polsce. Przegląd badań i uwagi metodyczne*. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica*, nr 13: 19-40.

ukierunkowana była na określenie miejsca gminy Dźwierzuty wśród pozostałych jednostek układu lokalnego woj. warmińsko-mazurskiego. Z kolei zadaniem benchmarkingu było zaprezentowanie szczegółowych zmian zachodzących w latach 2005-2012 w wybranych sferach funkcjonowania charakteryzowanej gminy. Wnioski z rozważań – stanowiące jednocześnie syntezę analizy i próbę zestawienia słabych i mocnych stron gminy w badanym obszarze – zawarto w Podsumowaniu.

1. Założenia metodyczne analizy

Analiza ukierunkowana na określenie pozytywnych i negatywnych zjawisk zachodzących na obszarze gminy Dźwierzuty, jak również w jej bliższym i dalszym otoczeniu wymagała, w pierwszej kolejności, opracowania określonego algorytmu postępowania (rys. 1). Prace badawcze (zgodnie z wytycznymi Zamawiającego) skoncentrowane zostały na danych pochodzących ze źródeł wtórnych, tj. ogólnie dostępnych baz danych (np. Głównego Urzędu Statystycznego, Stowarzyszenia Klon/Jawor, Wojewódzkiej Komendy Policji, MEN itp.) oraz zasobów przetworzonych, tj. raportów i opracowań. Głównym kryterium przyświecającym procedurze zbierania informacji był zakres tematyczny badania, jak również agregowalność danych na poziomie NTS 5.

Rys. 1. Procedura badawcza

Źródło: opracowanie własne.

Przegląd informacji zawartych w różnych opracowaniach i bazach danych związanych tematycznie z kapitałem społecznym pozwolił ograniczyć liczbę źródeł danych do trzech

podstawowych, tj.: Banku Danych Lokalnych (GUS), witryny Moja Polis (Stowarzyszenie Klon/Jawor) oraz statystyk Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łomży. Zawartość wymienionych zbiorów informacji miała również wpływ na ostateczny zbiór zmiennych diagnostycznych stanowiących podstawę hierarchizacji, klasyfikacji i analizy benchmarkingowej.

Dobierając wskaźniki do planowanych analiz kierowano się przede wszystkim słowami A. Zeliasia⁵, który zwrócił uwagę na takie cechy miar, jak: uniwersalność, mierzalność, dostępność, jakość, ekonomiczność pozyskania, interpretowalność oraz sposób oddziaływania (pozytywny/negatywny).

Wynikiem procesu gromadzenia informacji była baza danych zawierająca realizacje 55 wskaźników dla 116 gmin woj. warmińsko-mazurskiego w okresie 2005-2012. Przyjęty zakres czasowy zdeterminowała dostępność wiarygodnych danych, a także możliwość określenia kształtujących się trendów – szeregi czasowe nie mogły być zbyt krótkie.

Kolejna faza procedury badawczej polegała na selekcji zgromadzonego wstępnie zbioru cech statystycznych w oparciu o wartości współczynników zmienności i korelacji⁶. W pierwszej kolejności wyeliminowano zmienne, których współczynnik zmienności nie przekraczał arbitralnie ustalonego poziomu 10%. W wyniku analizy macierzy korelacji wykreślono także tzw. cechy satelitarne cech centralnych, przy czym krytyczną wartość współczynnika korelacji ustalono, również w trybie arbitralnym na 0,7⁷. W efekcie uzyskano zestaw 32 zmiennych, które następnie wykorzystano do budowy syntetycznego wskaźnika umożliwiającego uszeregowanie gmin woj. warmińsko-mazurskiego w porządku malejącym (hierarchizacja) oraz pogrupowania gmin w zbiory obiektów podobnych (klasyfikacja). Wśród cech statystycznych zakwalifikowanych do analizy znalazły się:

x_1 – przyrost naturalny na 1000 osób,

x_2 – saldo migracji wewnętrznych,

x_3 – gęstość zaludnienia,

x_4 – współczynnik skolaryzacji netto – gimnazja,

x_5 – średnia liczba uczniów w gimnazjum,

x_6 – liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów (szkoły podstawowe),

⁵ Zeliaś A. 2000. *Dobór zmiennych diagnostycznych*. W: *Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków, s. 37.

⁶ Szerzej na ten temat m.in. Nowińska-Łażniewska E. 2004. *Relacje przestrzenne w Polsce w okresie transformacji w świetle teorii rozwoju regionalnego*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań; Nowak E. 1990. *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych*. PWE Warszawa.

⁷ Kosiedowski W. 2008. *Regiony Europy Środkowo-Wschodniej w procesie integracji, ze szczególnym uwzględnieniem wschodniego pogranicza Unii Europejskiej*. Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń, s. 157.

- x_7 – liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów (gimnazja),
- x_8 – odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu (szkoły podstawowe),
- x_9 – odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu (gimnazja),
- x_{10} – czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności,
- x_{11} – wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach,
- x_{12} – księgozbiór bibliotek na 1000 ludności,
- x_{13} – liczba uczestników imprez kulturalnych,
- x_{14} – odsetek osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej,
- x_{15} – placówki stacjonarnej pomocy społecznej – liczba miejsc na 1000 mieszkańców,
- x_{16} – udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym,
- x_{17} – frekwencja w wyborach samorządowych,
- x_{18} – podmioty gospodarki narodowej ogółem na 10 tys. ludności,
- x_{19} – osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności,
- x_{20} – organizacje pożytku publicznego na 10 tys. mieszkańców,
- x_{21} – fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców,
- x_{22} – liczba spółdzielni na 1000 podmiotów w sektorze prywatnym,
- x_{23} – 1% - liczba organizacji, które otrzymały środki z odpisów,
- x_{24} – liczba członków zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców,
- x_{25} – liczba członków kół (klubów) na 1000 mieszkańców,
- x_{26} – ćwiczący w klubach sportowych na 100 mieszkańców,
- x_{27} – dochody gmin na mieszkańca,
- x_{28} – wydatki budżetów gminnych na kulturę fizyczną i sport na mieszkańca,
- x_{29} – wydatki budżetów gminnych na oświatę i wychowanie (dział 801) na mieszkańca,
- x_{30} – wydatki budżetów gminnych na ochronę zdrowia (dział 851) na mieszkańca,
- x_{31} – wydatki budżetów gminnych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (dział 921) na mieszkańca,
- x_{32} – ogólna wartość projektów unijnych PO KL (wartości zakontraktowane) na mieszkańca.

Konstrukcję wskaźnika syntetycznego oparto na zaproponowanej w 1968 r. przez Z. Hellwiga⁸ metodzie odległości od wzorca. Procedura ta składa się z kilku etapów podczas których standaryzuje się zmienne, przekształca destymulanty w stymulanty, określa współrzędne wzorca, wyznacza odległości (c_{i0}) poszczególnych obiektów względem przyjętego wzorca, a następnie określa wartości miary (D_i)⁹. Syntetyczne ujęcie wskaźnika D_i daje możliwość traktowania go jako miary poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w badanych gminach¹⁰. Analizując tempo rozwoju na podstawie takich miar należy jednak pamiętać, że wyrażają one jedynie wzajemne relacje rozpatrywanych jednostek w czasie. Tempo ich wzrostu nie wyraża bezpośredniego tempa rzeczywistego rozwoju danej gminy lecz tylko tempo zmian jej położenia względem innych. Miara D_i dla poszczególnych obszarów przyjmuje wartości z przedziału $<0, 1>$ – jednostka jest tym bardziej rozwinięta im obliczony dla niej D_i jest bliższy 1 – jednak w przypadku bardzo szybko lub bardzo wolno rozwijających się obiektów wartości miary mogą wykraczać poza wskazany przedział¹¹. B. Bal-Domańska i J. Wilk¹² zaproponowały następującą interpretację przedziałów wartości miary syntetycznej: $<0,0; 0,2>$ sytuacja bardzo niekorzystna, $(0,2; 0,4>$ niekorzystna, $(0,4; 0,6>$ umiarkowana, $(0,6; 0,8>$ korzystna i $(0,8; 1,0>$ bardzo korzystna.

Podjęwając próbę wskazania pozytywnych i negatywnych zjawisk zachodzących w społeczno-ekonomicznej sferze funkcjonowania gminy Dźwierzuty postanowiono również odnaleźć jednostki, które z punktu widzenia cech stanowiących podstawę analizy, były do niej podobne. W tym celu posłużono się metodą k-średnich, a obliczenia wykonano za pomocą programu STATISTICA 10. W literaturze zaproponowano wiele odmian metody k-średnich, jednak każda z nich wymaga odgórnego określenia liczby grup, na które zostaną podzielone analizowane obiekty. Ponadto, cechą metody jest to, że nie szereguje ona automatycznie wyodrębnionych zbiorów pod kątem panującej w nich sytuacji. Uporządkowanie takie staje się możliwe dopiero w wyniku dalszych analiz, np. nałożenia na siebie efektów obu opisywanych procedur czyli wyznaczenia średnich miar syntetycznych dla każdego skupienia.

Przystępując do badania, założono wykonanie odrębnych analiz taksonomicznych dla każdego roku z zakresu 2005-2012, po to by ukazać zmiany pozycji gminy Dźwierzuty na tle

⁸ Hellwig Z. 1968. *Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr*. Przegląd Statystyczny, z. 4.

⁹ Szczegółowy opis procedury znajduje się m.in. w publikacji: Wojarska M., Fierek M. 2011. *Regionalny wymiar rozwoju społeczno-gospodarczego w latach 2002-2010*. W: *Zeszyty Naukowe Gdańskiej Wyższej Szkoły Administracji (11)*. Gdańska Wyższa Szkoła Administracji, Gdańsk, s. 234-251.

¹⁰ Kulas-Klimaszewska I., Wędrowska E. 2002. *Dynamika rozwoju społeczno-gospodarczego gmin woj. warmińsko-mazurskiego*. W: *Przedsiębiorczość i innowacyjność jako czynniki rozwoju regionalnego i lokalnego*. Red. W. Kosiedowski. Lega Oficyna Wydawnicza Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, Włocławek, s. 594.

¹¹ Grabiński T., Wydimus S., Zeliaś A.. 1989. *Metody taksonomii numerycznej w modelowaniu zjawisk społeczno-gospodarczych*, PWN, Warszawa, s. 202, 205.

¹² Bal-Domańska B., Wilk J. 2011. *Gospodarcze aspekty zrównoważonego rozwoju województw – wielowymiarowa analiza porównawcza*. Przegląd Statystyczny, z. 3-4, s. 304.

pozostałych jednostek układu regionalnego województwa. Okazało się jednak, że takie ujęcie jest niemożliwe z dwóch powodów. Pierwszym był brak ciągłości czasowej części danych, drugim natomiast zróżnicowany zestaw zmiennych centralnych i izolowanych pojawiający się jako efekt procedury selekcji. Ominięcie tych utrudnień, polegające na eliminacji zmiennych z lukami oraz znalezieniu części wspólnej zestawów cech dla wszystkich lat dawało w efekcie wąski (w porównaniu z sytuacją wyjściową) katalog zmiennych, co istotnie rzutowało na jakość analizy. Postanowiono zatem przeprowadzić porządkowanie oraz grupowanie gmin na bazie uśrednionych wartości wskaźników z lat 2005-2012, natomiast dynamikę zmian wykazać w analizie benchmarkingowej,

2. Gmina Dźwierzuty na tle układu regionalnego woj. warmińsko-mazurskiego (ujęcie syntetyczne)

Poddanie uśrednionych wartości 32 zmiennych¹³ opisujących sytuację społeczno-ekonomiczną gmin woj. warmińsko-mazurskiego procedurze wykorzystującej taksonomiczną metodę wyboru wzorca rozwoju gospodarczego Z. Hellwiga pozwoliło uporządkować 116-elementowy zbiór zróżnicowanych gmin w porządku malejącym. Wyniki badań zestawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Hierarchizacja liniowa gmin województwa warmińsko-mazurskiego

Jednostka terytorialna	Typ gminy	MRG	Pozycja	Jednostka terytorialna	Typ gminy	MRG	Pozycja
Olsztyn	m	0,2495	1	Reszel	m-w	0,0746	59
Olsztynek	m-w	0,1990	2	Wieliczki	w	0,0746	60
Giżycko	w	0,1905	3	Kisielice	m-w	0,0730	61
Frombork	m-w	0,1744	4	Markusy	w	0,0730	62
Górowo Iławeckie	m	0,1722	5	Biskupiec	w	0,0727	63
Jedwabno	w	0,1587	6	Płońnica	w	0,0719	64
Kętrzyn	m	0,1561	7	Szczytno	m	0,0718	65
Stawiguda	w	0,1418	8	Janowiec Kościelny	w	0,0712	66
Kowale Oleckie	w	0,1378	9	Pieniężno	m-w	0,0698	67
Tolk Micko	m-w	0,1352	10	Pisz	m-w	0,0690	68
Gietrzwałd	w	0,1347	11	Lidzbark Warmiński	w	0,0687	69
Mrągowo	m	0,1318	12	Iława	w	0,0685	70
Elbląg	m	0,1263	13	Świątajno (pow. szczywieński)	w	0,0677	71
Młynary	m-w	0,1238	14	Pastęki	m-w	0,0675	72
Węgorzewo	m-w	0,1236	15	Gronowo Elbląskie	w	0,0668	73
Orzysz	m-w	0,1231	16	Kozłowo	w	0,0665	74
Ełk	m	0,1210	17	Sępólno	m-w	0,0642	75
Dąbrówno	w	0,1176	18	Ostróda	w	0,0636	76
Olecko	m-w	0,1168	19	Działdowo	w	0,0636	77
Iława	m	0,1152	20	Lelkowo	w	0,0606	78
Dywity	w	0,1123	21	Miłomłyn	m-w	0,0597	79
Lidzbark Warmiński	m	0,1109	22	Miłki	w	0,0594	80
Mikołajki	m-w	0,1103	23	Piecki	w	0,0592	81
Krukłanki	w	0,1098	24	Płoskinia	w	0,0577	82

¹³ Zmienne zostały wyselekcjonowane w sposób scharakteryzowany w rozdziale metodycznym.

Jednostka terytorialna	Typ gminy	MRG	Pozycja	Jednostka terytorialna	Typ gminy	MRG	Pozycja
Giżycko	m	0,1069	25	Dźwierzuty	w	0,0568	83
Łukta	w	0,1054	26	Biskupiec	m-w	0,0557	84
Jeżiorany	m-w	0,1039	27	Stare Juchy	w	0,0553	85
Banie Mazurskie	w	0,1031	28	Kiwity	w	0,0551	86
Lubawa	m	0,1011	29	Kurzętnik	w	0,0538	87
Jonkowo	w	0,0989	30	Barczewo	m-w	0,0493	88
Ryn	m-w	0,0983	31	Wielbark	w	0,0492	89
Braniewo	m	0,0972	32	Barciany	w	0,0483	90
Nowe Miasto Lubawskie	m	0,0959	33	Świątajno (pow. olecki)	w	0,0481	91
Świątki	w	0,0957	34	Janowo	w	0,0449	92
Ruciane-Nida	m-w	0,0943	35	Rybno	w	0,0436	93
Grodziczno	w	0,0937	36	Lidzbark	m-w	0,0405	94
Srokowo	w	0,0932	37	Wilczęta	w	0,0397	95
Wydminy	w	0,0917	38	Dubeninki	w	0,0393	96
Gołdap	m-w	0,0917	39	Biała Piska	m-w	0,0389	97
Ełk	w	0,0891	40	Rychliki	w	0,0388	98
Bartoszyce	m	0,0879	41	Grunwald	w	0,0386	99
Działdowo	m	0,0871	42	Lubawa	w	0,0383	100
Morąg	m-w	0,0863	43	Bartoszyce	w	0,0349	101
Pasym	m-w	0,0860	44	Susz	m-w	0,0342	102
Małdyty	w	0,0860	45	Kolno	w	0,0340	103
Lubomino	w	0,0850	46	Godkowo	w	0,0333	104
Ostróda	m	0,0850	47	Prostki	w	0,0323	105
Pozezdrze	w	0,0847	48	Budry	w	0,0317	106
Nidzica	m-w	0,0845	49	Sorkwity	w	0,0291	107
Biszynek	m-w	0,0837	50	Korsze	m-w	0,0268	108
Orneta	m-w	0,0830	51	Purda	w	0,0234	109
Rozogi	w	0,0801	52	Kalinowo	w	0,0203	110
Miłakowo	m-w	0,0801	53	Nowe Miasto Lubawskie	w	0,0180	111
Elbląg	w	0,0800	54	Szczytno	w	0,0034	112
Iłowo-Osada	w	0,0796	55	Kętrzyn	w	-0,0105	113
Milejewo	w	0,0775	56	Mragowo	w	-0,0116	114
Zalewo	m-w	0,0764	57	Braniewo	w	-0,0153	115
Dobre Miasto	m-w	0,0759	58	Górowo Iławeckie	w	-0,0254	116

Źródło: opracowanie własne.

Przyjmując interpretację wartości miary syntetycznej zaproponowaną przez B. Bał-Domańską i J. Wilk, sytuację panującą w gminach województwa warmińsko-mazurskiego ocenić należy jako bardzo niekorzystną – jedynie Olsztyn, największe miasto i stolica regionu, przekroczył graniczną wartość 0,2.

Gmina Dźwierzuty, z punktu widzenia uśrednionych wartości cech przyjętych do badania uplasowała się na 83. pozycji w rankingu 116 jednostek i 40. jeśli wziąć pod uwagę tylko gminy wiejskie. Przyczynił się do tego fakt, że ponad połowa wskaźników (59,4%) osiągała wartości nie przekraczające średniej wojewódzkiej. Najbardziej spektakularna różnica *in minus* (wynosząca 122,3 pkt. procentowych) dotyczyła salda migracji wewnętrznych (x_2), które w przypadku analizowanej gminy wyniosło -51 osób, przy średniej wojewódzkiej równej -23. Dodatkowo, w grupie zmiennych, których wartości znacząco (powyżej 50 pkt. procentowych) na niekorzyść odbiegały od średniej wyznaczonej dla regionu znalazły się:

- gęstość zaludnienia (x_3) – wartość wskaźnika stanowiła 9,2% średniej wojewódzkiej;
- ćwiczący w klubach sportowych na 100 mieszkańców (x_{26}) – 10,6%;
- zakontraktowana wartość projektów PO KL w przeliczeniu na mieszkańca (x_{32}) – 20,2%;
- liczba organizacji, które otrzymały środki z odpisów podatkowych (tzw. 1%) (x_{23}) – 27,9%;
- liczba uczestników imprez kulturalnych (x_{13}) – 46,5%.

Za niepokojące uznać należy również niskie wartości współczynników z grupy „podmioty gospodarcze”, a w tym:

- liczba podmiotów gospodarki narodowej ogółem na 10 tys. ludności (x_{18}), która była niższa o 33,1 pkt. procentowych od średniej wojewódzkiej;
- liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców (x_{21}) – 11,9 pkt.;
- liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców (x_{19}) – 6,9 pkt.

Z drugiej jednak strony najwyższą wartość (względem średniej wojewódzkiej) uzyskała zmienna x_{22} – liczba spółdzielni na 1000 podmiotów w sektorze prywatnym, która o 94,1 pkt. procentowych przewyższyła punkt odniesienia. Równie wysoką nadwyżkę (90,7 pkt) uzyskała cecha x_{25} – liczba członków kół (klubów) na 1000 mieszkańców. Ponadto, mając na uwadze wysokie saldo migracji, za pozytywne zjawisko uznać należy przekraczający średnią wojewódzką o 52,4 pkt. procentowe (i w większości dodatni) przyrost naturalny na 1000 osób.

Wśród pozostałych wskaźników o wartościach powyżej średniej wojewódzkiej znalazły się:

- przeciętna liczba uczniów w gimnazjum (x_5) – 148,7% średniej wojewódzkiej;
- wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach (x_{11}) – 119,1%;
- odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu (gimnazja) (x_9) – 115,2%;
- wydatki budżetu gminy na ochronę zdrowia (dział 851) na mieszkańca (x_{30}) – 115,0%;
- frekwencja w wyborach samorządowych (x_{17}) – 114,5%;
- udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (x_{16}) – 114,0%;
- odsetek osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (x_{14}) – 110,0%;
- liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów (gimnazja) (x_7) – 109,4%;
- wydatki budżetów gminnych na oświatę i wychowanie (dział 801) na mieszkańca (x_{29}) – 106,3%;

- liczba uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów (szkoły podstawowe) (x_8) – 105,2%.

Niepokojący jest fakt, że w wyżej wymienionej grupie znalazły się aż cztery spośród pięciu zmiennych, które podczas budowania miary syntetycznej potraktowano jako destymulanty. Wśród wskaźników, których wysokie wartości nie powinny być utożsamiane ze zjawiskami pozytywnymi znalazły się: x_5 , x_7 , x_{14} i x_{16} .

Z uwagi na niską wartość miary syntetycznej oraz poszczególnych wskaźników cząstkowych gmina Dźwierzuty zakwalifikowana została do ostatniej (V) grupy gmin będących wynikiem zastosowania procedury k-średnich (tab. 2).

Tabela 2. Klasyfikacja gmin województwa warmińsko-mazurskiego

Grupa	Średnia wartość miary syntetycznej	Skład grupy
I	0,2495	Olsztyn (m)
II	0,1213	Bartoszyce (m); Działdowo (m); Elk (m); Giżycko (m); Iława (m); Mrągowo (m); Olsztynek (m-w)
III	0,1101	Elbląg (m); Giżycko (w); Kętrzyn (m); Lidzbark Warmiński (m); Morąg (m-w); Nidzica (m-w); Olecko (m-w); Susz (m-w); Szczytno (m); Węgorzewo (m-w)
IV	0,0793	Barczewo (m-w); Biała Piska (m-w); Biskupiec (w); Bisztynek (m-w); Braniewo (m); Elk (w); Gołdap (m-w); Iława (w); Iłowo-Osada (w); Janowo (w); Lidzbark (m-w); Lubawa (m); Mikołajki (m-w); Nowe Miasto Lubawskie (m); Orneta (m-w); Orzysz (m-w); Ostróda (m); Ostróda (w); Pasłęk (m-w); Piecki (w); Pisz (m-w); Reszel (m-w); Ruciane-Nida (m-w); Ryn (m-w); Srokowo (w); Wydminy (w); Zalewo (m-w)
V	0,0677	Banie Mazurskie (w); Barciany (w); Bartoszyce (w); Biskupiec (m-w); Braniewo (w); Budry (w); Dąbrówno (w); Dobrze Miasto (m-w); Dubeninki (w); Dywity (w); Działdowo (w); Dźwierzuty (w) ; Elbląg (w); Frombork (m-w); Giętrząwałd (w); Godkowo (w); Górowo Iławeckie (m); Górowo Iławeckie (w); Grodziczno (w); Gronowo Elbląskie (w); Grunwald (w); Janowiec Kościelny (w); Jedwabno (w); Jeziorany (m-w); Jonkowo (w); Kalinowo (w); Kętrzyn (w); Kisielice (m-w); Kiwity (w); Kolno (w); Korsze (m-w); Kowale Oleckie (w); Kozłowo (w); Kruklanki (w); Kurzętnik (w); Lelkowo (w); Lidzbark Warmiński (w); Lubawa (w); Lubomino (w); Łukta (w); Małdyty (w); Markusy (w); Milejewo (w); Miłakowo (m-w); Miłki (w); Miłomłyn (m-w); Młynary (m-w); Mrągowo (w); Nowe Miasto Lubawskie (w); Pasym (m-w); Pieniężno (m-w); Płoskinia (w); Płośnica (w); Pozezdrze (w); Prostki (w); Purda (w); Rozogi (w); Rybno (w); Rychliki (w); Sępole (m-w); Sorkwity (w); Stare Juchy (w); Stawiguda (w); Szczytno (w); Świątki (w); Świątajno (w) (pow. olecki); Świątajno (w) (pow. szczycieński); Tolkmicko (m-w); Wielbark (w); Wieliczki (w); Wilczęta (w)

Źródło: opracowanie własne.

Z zestawienia zaprezentowanego w tabeli 2, wynika, że grupa z gminą Dźwierzuty utworzona została przez różne typy jednostek. Dominowały w niej gminy wiejskie (80,3%), a pozostałą część uzupełniło 13 gmin miejsko-wiejskich i jedna miejska. Średnia wartość miary syntetycznej w przypadku tej grupy osiągnęła wartość 0,0677.

3. Sytuacja społeczno-ekonomiczna gminy Dźwierzuty (analiza benchmarkingowa)

Szczegółowe zmiany zachodzące w społeczno-ekonomicznej przestrzeni gminy Dźwierzuty w latach 2005-2012 postanowiono przeanalizować w oparciu o nieco zmodyfikowany, w stosunku do analizy taksonomicznej, zestaw wskaźników – łącznie 42 cechy. Wszystkie one pogrupowane zostały tematycznie w 6 obszarów, tj.: ludność, edukacja i kultura, aktywność wyborcza, podmioty gospodarcze i organizacje pozarządowe, aktywność pozazawodowa ludności i finanse publiczne.

Wskaźniki cząstkowe przyporządkowane do tematu „ludność” oraz pozycję gminy Dźwierzuty w rankingu pozostałych gmin woj. warmińsko-mazurskiego zestawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Pozycja gminy Dźwierzuty na tle pozostałych gmin woj. warmińsko-mazurskiego („ludność”) (sortowanie w porządku malejącym)

zmienna		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
y ₁	Przyrost naturalny na 1000 osób	28	3	103	45	22	22	77	30
y ₂	Saldo migracji wewnętrznych	83	107	85	96	27	77	101	34
y ₃	Saldo migracji zagranicznych	98	58	76	79	76	100	17	26
y ₄	Gęstość zaludnienia	79	79	79	80	80	80	79	79

Źródło: opracowanie własne.

Jak już zasygnalizowano, przy okazji omawiania wyników analizy taksonomicznej, pozytywnym zjawiskiem mającym miejsce na obszarze analizowanej gminy był dodatni i przekraczający średnią wojewódzką przyrost naturalny na 1000 osób (y₁). Wyjątki od tej reguły pojawiły się jedynie w 2007 i 2011 r. kiedy to, po pierwsze, charakteryzowany wskaźnik osiągnął wartość ujemną (y₁ = -1,2, przy średniej regionalnej równej 2,4), a po drugie wartość dodatnią (y₁ = 0,1), ale niższą od średniej o 93,3 pkt. procentowe.

Na zmiany ogólnej liczby mieszkańców, oprócz narodzin i zgonów, wpływ mają także ruchy migracyjne krajowe, jak i zagraniczne. W tym miejscu podkreślić należy, że informacje przekazywane przez oficjalne statystyki niezbyt dokładnie odzwierciedlają zmiany związane z przemieszczaniem się ludności. Wynika to z faktu, że część osób przybywających czy opuszczających dany teren nie zgłasza tego odpowiednim urzędom. Wartości wskaźników należy zatem traktować jako sygnał odnośnie kierunku i orientacyjnej skali zjawiska.

Niestety jeżeli chodzi o gminę Dźwierzuty, to w każdym roku objętym analizą opuszczała ją większa liczba osób niż osiedlała się na jej terenie. Saldo tych zmian (mowa tu o migracjach wewnętrznych) wahało się od -107 osób w 2005 r. do -4 w 2008 i poza 2008 r. było wyższe niż

przeciętnie w województwie. Nieco lepiej wyglądał wynik migracji zagranicznych, który od 2011 r. zaczął mieć znak dodatni. Pomimo to, niewielka nadwyżka, która wyniosła 4 osoby (w 2011 r.) i 2 (2012 r.), nie była w stanie zbilansować odpływu mieszkańców z obszaru analizowanej gminy.

Ogólnie, na przestrzeni lat liczba mieszkańców gminy zwiększyła się o 190 osób, co jedynie nieznacznie wpłynęło na wzrost gęstości zaludnienia (z 25 do 26 osób na km²).

Drugi obszar, który na potrzeby niniejszego badania powiązano z kapitałem społecznym to edukacja i kultura. W jego ramach wyodrębnione zostały trzy subobszary, tj. 1) edukacja przedszkolna i szkolna (podstawowa i gimnazjalna), 2) czytelnictwo książek, 3) imprezy kulturalne. Wskaźniki cząstkowe przyporządkowane do tego tematu oraz pozycję gminy Dźwierzuty w rankingu pozostałych gmin woj. warmińsko-mazurskiego zestawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Pozycja gminy Dźwierzuty na tle pozostałych gmin woj. warmińsko-mazurskiego („edukacja i kultura”) (sortowanie w porządku malejącym)

zmienna		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Y ₅	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	69	76	73	57	59	49	44	66
Y ₆	Współczynnik skolaryzacji netto (gimnazja)	50	61	65	71	63	75	81	91
Y ₇	Współczynnik skolaryzacji netto (szkoły podstawowe)	70	94	84	74	83	86	70	60
Y ₈	Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część matematyczno-przyrodnicza)	b.d.	70	66	115	87	76	58	112
Y ₉	Średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego (część humanistyczna)	b.d.	110	58	112	66	61	88	113
Y ₁₀	Średnie wyniki ze sprawdzianu klas VI	b.d.	46	36	86	106	76	113	36
Y ₁₁	Liczba uczniów przypadająca na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów (szkoły podstawowe)	9	11	90	91	86	83	78	83
Y ₁₂	Liczba uczniów przypadająca na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów (gimnazja)	22	28	50	60	55	57	52	77
Y ₁₃	Odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu (szkoły podstawowe)	20	18	1	1	1	1	1	1
Y ₁₄	Odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu (gimnazja)	1	1	1	1	1	1	1	1
Y ₁₅	Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	94	102	102	106	105	104	108	107
Y ₁₆	Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	12	10	27	28	34	34	35	78
Y ₁₇	Ludność na 1 placówkę biblioteczną	39	40	16	17	16	16	16	18
Y ₁₈	Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	106	105	111	106	106	104	104	100
Y ₁₉	Liczba imprez kulturalnych	b.d.	b.d.	8	b.d.	36	b.d.	-	53
Y ₂₀	Liczba uczestników imprez kulturalnych	b.d.	b.d.	27	b.d.	52	b.d.	-	64

b.d. – brak danych, - wartość zero

Źródło: opracowanie własne.

W kontekście wzmacniania kapitału społecznego, bardzo ważne znaczenie ma znane powiedzenie: „Czego Jaś się nie nauczy tego Jan nie będzie umiał”. Już od najmłodszych lat powinno się, w związku z tym, wpajać dzieciom zasady współpracy, rozwijać i wspierać ich kreatywność, nie niszczyć kredytu zaufania. Jednym z miejsc (oczywiście obok rodzinnego domu) gdzie takie działania są możliwe jest przedszkole. Z tego względu, opisując społeczno-ekonomiczne tło kapitału społecznego, wzięto pod uwagę wskaźnik informujący o odsetku dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (y_5). Niestety zmienna ta, podobnie jak pozostałe ogólnie dostępne wskaźniki, nie odzwierciedla tego co najistotniejsze, tj. ani jakości przekazywanej wiedzy, ani skuteczności i efektów pracy nauczycieli.

Zmiany wspomnianego wskaźnika, zarówno na poziomie średniej wojewódzkiej, jak i w odniesieniu do Dźwierzut ocenić należy pozytywnie. Pomimo stosunkowo odległych miejsc zajmowanych przez charakteryzowaną gminę, na przestrzeni lat 2005-2012 odsetek dzieci uczęszczających do przedszkola wzrósł o 30,9 pkt. procentowych i o 1,4 pkt przekroczył średnią regionalną. Z drugiej jednak strony, należy mieć na uwadze, że w 2012 r. wartość zmiennej y_5 wyniosła 43,6%, co przy wartościach uzyskiwanych przez inne gminy nie wygląda już tak pozytywnie, np. miasto Braniewo 91,0%; pierwsza w kolejności gmina wiejska – Stawiguda – 66,4%, a następna – Milejewo – 65,2%.

Kolejną fazą kształtowania kapitału ludzkiego, który jest ściśle skorelowany z kapitałem społecznym, jest edukacja szkolna. Z uwagi na to, że na terenie analizowanej gminy funkcjonuje jedynie szczebel podstawowy i gimnazjalny tylko te poziomy stały się przedmiotem analizy.

W pierwszej kolejności skoncentrowano się na współczynniku skolaryzacji netto, który informuje o relacji liczby osób uczących się na danym poziomie kształcenia (w danej grupie wieku) do liczby ludności w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania¹⁴.

Zmiany analizowanych wskaźników, zarówno na poziomie podstawowym (y_7), jak i gimnazjalnym (y_6) miały taką samą (spadkową) tendencję, co średnia wojewódzka. Współczynnik skolaryzacji netto wyznaczony dla szkół podstawowych obniżył się z 95,67 w 2005 r. do 87,88 w 2012 r., zaś gimnazjalnych zmniejszył z 94,13 w 2005 r. do 75,61 w 2012 r. W przypadku szkolnictwa podstawowego analizowana zmienna zarówno w pierwszym, jak i ostatnim roku objętym badaniem przyjmowała wartości nieco poniżej średniej wojewódzkiej (o odpowiednio: 0,51 i 0,50 pkt. procentowego). Z kolei na poziomie gimnazjalnym w roku bazowym o 3,31 pkt. przewyższała średnią regionalną, a w ostatnim była od niej o 9,12 pkt. niższa. Opisywanych zmian nie należy wiązać ze zmniejszającym się odsetkiem dzieci objętych edukacją szkolną, bo ta jest na analizowanym poziomie obowiązkowa. Wydaje się, że są one raczej wynikiem rozbieżności pomiędzy tym gdzie dzieci są

¹⁴ http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-5064.htm [dostęp dn. 13.10.2013 r.].

zameldowane, a tym gdzie faktycznie chodzą do szkoły. Potwierdzeniem tego przypuszczenia mogą być wartości współczynnika wyznaczone dla tzw. „gmin obwarzankowych”, np. w 2012 r. analizowana cecha (dla szkół podstawowych) w mieście Braniewo osiągnęła poziom 119,63 (3. miejsce w regionie), podczas gdy w gminie Braniewo 42,95 (ostatnie miejsce) i przykładów takich jest w województwie dużo więcej. Idąc tym tropem, zmniejszający się wskaźnik skolaryzacji netto w gminie Dźwierzuty, powinien być traktowany jako tendencja nieprawidłowa – w najgorszym przypadku wiązać się może bowiem z osłabianiem, leżącej u podstaw kapitału społecznego, tożsamości lokalnej młodzieży (zerwaniem więzi z miejscem urodzenia).

Przyczyn tego zjawiska szukać można m.in. w poziomie nauczania – najczęściej rodzice zapisują dzieci do szkół gdzie poziom ten wyższy. Potwierdzeniem tego przypuszczenia mogą być bardzo wysokie (powyżej 0,9) wartości wskaźników korelacji Pearsona wyznaczone pomiędzy współczynnikami skolaryzacji netto, a średnimi wynikami z egzaminów gimnazjalnych w części matematyczno-przyrodniczej i humanistycznej oraz średnimi wynikami ze sprawdzianu klas VI. Otrzymane wyniki oznaczają, że współczynnik skolaryzacji netto jest bardzo silnie i wprost proporcjonalnie skorelowany z wynikami uzyskiwanymi na zakończenie określonego etapu edukacji – wyższym współczynnikiem skolaryzacji towarzyszą lepsze wyniki wspomnianych egzaminów.

Kolejnym bardzo istotnym czynnikiem rozwoju społeczno-ekonomicznego gminy jest włączenie jej mieszkańców w postępujący proces cyfryzacji. Wśród wskaźników opisujących to zaangażowanie, bardzo niewiele agregowanych jest na poziomie NTS 5 – brakuje np. informacji o szczegółowej sytuacji gospodarstw domowych w tym zakresie, o czasie spędzonym w sieci, o stopniu nowoczesności sprzętu itd. Na potrzeby niniejszego badania zdecydowano się na 4 wskaźniki, tj.: y_{11} - liczba uczniów przypadająca na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów (szkół podstawowe); y_{12} - liczba uczniów przypadająca na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów (gimnazja); y_{13} - odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu (szkół podstawowe); y_{14} - odsetek szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu (gimnazja).

Oceniając proces włączania mieszkańców gminy Dźwierzuty w budowę społeczeństwa informacyjnego jedynie przez pryzmat wymienionych wskaźników, zachodzące zmiany traktować należy bardzo pozytywnie. Obniżające się lokaty gminy w rankingu liczby uczniów przypadających na komputer z dostępem do Internetu (y_{11} i y_{12}) są zmianami o korzystnym charakterze. W roku rozpoczynającym analizę (2005) dostępność uczniów do szkolnego komputera z dostępem do Internetu była bardzo ograniczona – w szkołach podstawowych wskaźnik wynosił 58 osób (przy średniej wojewódzkiej 36), natomiast w gimnazjach 38 (przy średniej regionalnej 24). Z kolei w roku zamykającym (2012) było to odpowiednio: 7 i 8 osób, przy średnich wynoszących 10 i 11. Równie

pozytywnym zjawiskiem był stosunkowo szybki wzrost odsetka szkół podstawowych wyposażonych w komputery z dostępem do Internetu – już w 2007 r. zmienna y_{13} osiągnęła poziom 100%. Jeszcze lepiej wyglądała sytuacja w odniesieniu do gimnazjum, które od samego początku (tj. od 2005 r.) dysponowało komputerami z dostępem do sieci. Wartości zmiennej y_{14} stawiają gminę Dźwierzuty w jeszcze bardziej korzystnym świetle, jeśli się weźmie pod uwagę fakt, że w 2012 r. w skali woj. warmińsko-mazurskiego pojawiły się trzy gminy wiejskie, w których cecha ta uzyskała wartość 0,0.

Drugim, obok Internetu, źródłem wiedzy są biblioteki i zgromadzone tam zasoby książek i czasopism. Mając to na uwadze, kolejnym podobszarem tematu „edukacja i kultura” uczyniono czytelnictwo i opisano je za pomocą 4 cech statystycznych. Pierwszą była liczba czytelników bibliotek publicznych na 1000 ludności (y_{15}). Jak się okazało, w latach 2005-2012 grupa osób korzystających z bibliotek publicznych systematycznie malała – obniżała się tym samym pozycja gminy Dźwierzuty w rankingu pozostałych gmin woj. warmińsko-mazurskiego. Ponadto zwiększała się różnica pomiędzy wartością wskaźnika y_{15} , a średnią wojewódzką. O ile w 2005 r. czytelnicy z gminy Dźwierzuty stanowili 64,2% średniej regionalnej, o tyle w 2012 r. było to już tylko 41,9%. Zmniejszającej się stopniowo wartości y_{15} towarzyszył o wiele bardziej dramatyczny spadek liczby wypożyczeń na czytelnika (y_{16}). Przy prawie niezmienionej średniej regionalnej (21 woluminów), liczba ta zmniejszyła się z 34 (2005 r.) do 17 (2012 r.), w wyniku czego charakteryzowana gmina z pozycji 12 przesunęła się na 78. Negatywny obraz czytelnictwa w gminie Dźwierzuty pogłębiły wysokie wartości kolejnej zmiennej, tj. ludność przypadająca na 1 placówkę biblioteczną (y_{17}). Od 2007 r. gmina zajmuje wysokie (16-18) miejsce w tym obszarze, co oznacza, że biblioteki mają wielu potencjalnych „klientów”, którzy jednak (jak pokazują wskaźniki y_{15} i y_{16}) nie korzystają z ich usług. Być może jedną z przyczyn jest niska atrakcyjność lub niewystarczający poziom oferty bibliotecznej. Sugerować to mogą wartości kolejnej zmiennej, tj. księgozbiór bibliotek na 1000 ludności (y_{18}), które sytuowały gminę na bardzo odległych pozycjach (100-106). Pozytywne jest jedynie utrzymanie zbliżonego poziomu relacji wskaźnika y_{18} do średniej wojewódzkiej (która na przestrzeni lat ulegała systematycznemu obniżaniu) – relacja ta wyniosła w 2005 r. 56,88%, a w 2012 r. 53,9%.

Ostatnim zagadnieniem, które zostało poddane analizie w obszarze „edukacja i kultura” były imprezy kulturalne odbywające się na terenie gminy. Scharakteryzowano je za pomocą dwóch zmiennych, tj.: y_{19} – liczba imprez kulturalnych i y_{20} – liczba uczestników imprez kulturalnych. Przeprowadzone analizy sugerują, że były to raczej wydarzenia o charakterze lokalnym – średnio gromadziły bowiem ok. 82 osób (przy 166 na poziomie regionu). Niestety ogólnie dostępne wskaźniki nie informują o celu i rodzajach imprez. Na ich podstawie trudno też jest wyrokować czy ograniczenie liczby wydarzeń o 164 jednostki (z 210 w 2007 r. do 46 w 2012 r.) to efekt niewystarczających środków finansowych (braku sponsorów), braku pomysłów i organizatorów czy po prostu brak zainteresowania. Niewątpliwie jednak tego typu wydarzenia mogą być istotnym narzędziem

stymulowania więzi pomiędzy mieszkańcami, mogą być też sposobem włączania ich w życie wspólnoty lokalnej.

Kolejnym, pojawiającym się w bardzo wielu publikacjach, wymiarem kapitału społecznego są różne formy angażowania się obywateli w życie publiczne. Jedną z najbardziej oczywistych wydaje się być aktywna postawa mieszkańców podczas wyboru swoich przedstawicieli do różnych gremiów i instytucji. Na potrzeby niniejszej analizy, aktywność tę oceniono za pomocą wskaźnika frekwencji w wyborach samorządowych (y_{21}), parlamentarnych (y_{22}) i do Parlamentu Europejskiego (y_{23}), a pozycję gminy Dźwierzuty w tym obszarze na tle pozostałych gmin woj. warmińsko-mazurskiego zestawiono w tabeli 5.

Tabela 5. Pozycja gminy Dźwierzuty na tle pozostałych gmin woj. warmińsko-mazurskiego („aktywność wyborcza”) (sortowanie w porządku malejącym)

zmienna		2006	2007	2008	2009	2010	2011
y_{21}	Frekwencja w wyborach samorządowych	17	n.d.	n.d.	n.d.	17	n.d.
y_{22}	Frekwencja w wyborach parlamentarnych	n.d.	98	n.d.	n.d.	n.d.	82
y_{23}	Frekwencja w wyborach do Parlamentu Europejskiego	n.d.	n.d.	n.d.	86	n.d.	n.d.

b.d. – brak danych, - wartość zero

Źródło: opracowanie własne.

Z danych zestawionych w tabeli 5, wyraźnie wynika, że im odleglejszy poziom władzy tym mniejsze zainteresowanie mieszkańców gminy udziałem w wyborach. Na pewno pozytywnym zjawiskiem był wysoki odsetek osób oddających swój głos na przedstawicieli do władz samorządowych (17 miejsce w regionie). Frekwencja wyborcza na tym poziomie była każdorazowo wyższa niż średnia regionalna (o 6,02 pkt procentowych w 2006 r. i 8,64 pkt w 2010 r.) i niższa od wartości maksymalnej tego wskaźnika (odnotowanej w gminie Janowiec Kościelny) o 12,07 pkt (2006 r.) i 15,87 pkt (2011 r.).

Niestety dużo gorzej wyglądały wartości wskaźników y_{22} i y_{23} . W pierwszym przypadku odległe miejsca gminy Dźwierzuty w rankingu wojewódzkim spowodowane były frekwencją wyborczą, co prawda, nieco tylko niższą od średniej wojewódzkiej (o 7,16 pkt w 2007 r. i 4,33 pkt w 2011 r), ale aż o 30,8 pkt (w 2007 r.) i 25,8 pkt (w 2011 r.) niższą od wartości maksymalnej odnotowanej w gminie Olsztynek. Z kolei w wyborach do Parlamentu Europejskiego wzięło udział jedynie 11,4% uprawnionych do głosowania, przy średniej regionalnej wynoszącej 14,68 i wartości maksymalnej równej 29,2 (gmina Olsztynek).

Wśród obszarów oddziaływania kapitału społecznego, oprócz kwestii związanych z kapitałem ludzkim, kulturą czy aktywnością wyborczą znajdują się również zagadnienia dotyczące przedsiębiorczości. Z tego względu, kreśląc społeczno-ekonomiczny krajobraz gminy Dźwierzuty

skoncentrowano się na funkcjonujących na jej obszarze podmiotach gospodarczych i organizacjach pozarządowych. Do tematu tego przyporządkowano 7 wskaźników, a informacje o tym jak wyglądała sytuacja charakteryzowanej gminy w tym obszarze zestawiono w tabeli 6.

Tabela 6. Pozycja gminy Dźwierzuty na tle pozostałych gmin woj. warmińsko-mazurskiego („podmioty gospodarcze i organizacje pozarządowe”) (sortowanie w porządku malejącym)

zmienna		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Y ₂₄	Podmioty gospodarki narodowej ogółem na 10 tys. ludności	93	96	97	94	91	100	92	91
Y ₂₅	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności	56	57	59	64	59	62	66	66
Y ₂₆	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	22	21	21	25	22	22	20	19
Y ₂₇	Liczba spółdzielni na 1000 podmiotów w sektorze prywatnym	11-12	11	10-11	9-10	10-11	10	9-11	12-13
Y ₂₈	Organizacje pożytku publicznego na 10 tys. mieszkańców	-	-	-	-	b.d.	43-48	41-48	b.d.
Y ₂₉	1% - liczba organizacji, które otrzymały środki z odpisów	b.d.	b.d.	b.d.	-	-	43-59	38-59	38-59
Y ₃₀	1% - suma środków przekazanych z odpisów organizacjom na danym terenie	b.d.	b.d.	b.d.	-	-	56	57	60

b.d. – brak danych, - wartość zero

Źródło: opracowanie własne.

Niewielka liczba podmiotów gospodarczych, to z punktu widzenia rozwoju lokalnego bardzo poważna bariera. Niestety, dane statystyczne opisujące gminę Dźwierzuty w tym zakresie nie nastroją optymistycznie. Na przestrzeni analizowanego okresu wartość zmiennej y_{24} zwiększyła się o 64 jednostki i choć poziom wzrostu był porównywalny do średniej wojewódzkiej (wynoszącej 69 jednostek) to sama wartość wskaźnika w relacji do średniej, jak również do wartości maksymalnej jest niepokojąca. Co więcej, przeprowadzona analiza wykazała utrzymywanie się tych relacji na zbliżonym poziomie przez wszystkie badane lata.

W roku bazowym (2005) liczba podmiotów gospodarki narodowej na 10 tys. mieszkańców stanowiła 66,2% średniej regionalnej i tylko 32,0% wartości maksymalnej tego wskaźnika odnotowanej w mieście Giżycko. Z kolei w roku zamykającym badanie (2012), wartość wskaźnika y_{24} dla gminy Dźwierzuty była o 31,1 pkt procentowego niższa od średniej regionalnej i o 66,3 pkt niższa od liczby podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanej na obszarze gminy Stawiguda (wartość maksymalna).

Na pojęcie podmioty gospodarcze, składają się różne formy prowadzenia działalności gospodarczej. W niniejszych rozważaniach skoncentrowano się na tych, których związek z kapitałem społecznym wydaje się najbliższy, tj.: osobach fizycznych prowadzących działalność gospodarczą,

fundacjach, stowarzyszeniach i organizacjach społecznych, spółdzielniach oraz organizacjach pożytku publicznego.

Jeżeli chodzi o osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (y_{25}) to, jak wynika z tabeli 6, pozycja gminy Dźwierzuty w zestawieniu z pozostałymi gminami województwa ulegała systematycznemu obniżaniu. Porównując ze sobą dwa graniczne lata 2005 i 2012 stwierdzić można, że wzrost wartości zmiennej miał raczej charakter symboliczny – 7 jednostek, przy średniej wojewódzkiej równej 38. Pogorszeniu uległy również relacje analizowanej zmiennej z wartością średnią i maksymalną. W 2005 r. liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców stanowiła 95,7% średniej wojewódzkiej i 46,5% najwyższej realizacji analizowanego wskaźnika (co dotyczyło gminy Kowale Oleckie), natomiast w 2012 r. było to odpowiednio: 89,5% i 38,7 (tym razem najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w mieście Szczytno).

Dużo korzystniej (zarówno ze względu na przyrost, jak i relacje do punktów bazowych) wyglądała sytuacja badanej gminy w odniesieniu do wskaźnika y_{26} – fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców. Na przestrzeni okresu objętego analizą, wartość tej zmiennej zwiększyła się w gminie Dźwierzuty o 100%, podczas gdy na poziomie regionu jedynie o 48,6%. Ponadto, wzrost liczby charakteryzowanych organizacji pozarządowych spowodował, że w 2012 r. wartość y_{26} wyznaczona dla Dźwierzut stanowiła 105% średniej regionalnej i 52,5% wartości maksymalnej (którą odnotowano w gminie Milejewo) podczas gdy w 2005 r. było to odpowiednio: 77,7% oraz 39,0% (najwyższa wartość wskaźnika dotyczyła gminy Jonkowo).

Kolejną formą aktywności gospodarczej są spółdzielnie, których liczbę w celu zrelatywizowania przeliczono na 1000 podmiotów w sektorze prywatnym (y_{27}). Wartość tego wskaźnika, zarówno na poziomie regionu jak i w gminie Dźwierzuty, miała tendencję spadkową – w pierwszym przypadku obniżyła się z 11 do 9 jednostek, natomiast w drugim z 20 do 17. Wysokie lokaty gminy Dźwierzuty w rankingu gmin województwa wynikają z faktu, że wielkość analizowanej cechy w każdym roku objętym badaniem przekraczała średnią wojewódzką – przeciętnie o 94,4 pkt. procentowe.

Wątek poświęcony analizie form prawno-organizacyjnych postanowiono zakończyć na organizacjach pożytku publicznego – je również (podobnie jak fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne) przeliczono na 10 tys. mieszkańców. Stosunkowo wysokie pozycje zajmowane w tym zakresie przez Dźwierzuty (tabela 6) mogą być bardzo mylące i wymagają drobnego komentarza. Niestety nie oznaczają one dużej liczby zarejestrowanych jednostek, a wynikają z tego, że w przypadku wielu gmin zmienna y_{28} przybierała podobne – stosunkowo niskie – wartości. Co więcej, w analizowanej gminie dopiero w dwóch ostatnich latach uzyskała wartość inną niż 0 – każdorazowo było to 1,5. Wielkość ta w 2010 r. była o 28,5 pkt procentowego, a w 2011 r. o 20,9 pkt wyższa od

średniej wojewódzkiej, ale stanowiła tylko 26,3% (w 2010 r.) i 20,8% (w 2011 r.) wartości maksymalnej wyznaczonej dla odpowiednio: gmin Pasym i Mikołajki.

Według danych stowarzyszenia Klon/Jawor (Moja Polis) w latach 2010-2012 na terenie gminy Dźwierzuty funkcjonował jeden podmiot uprawniony do odpisów z 1%, a suma przekazanych mu środków wyniosła 257 zł w 2010 r., 331,7 zł w 2011 r. i 300,4 zł w 2012 r. Dla porównania, organizacje funkcjonujące, w rozpoczynającej zestawienie, gminie Olsztynek otrzymały: 185.3662,16 zł (2010 r.), 204.2037,67 zł (2011 r.) i 227.9240,1 zł (2012 r.).

Bardzo często kapitał społeczny wiązany jest z zaangażowaniem mieszkańców w działalność różnych kół, zespołów i klubów. Z uwagi na to, że nie ma ogólnie dostępnych wskaźników opisujących stopień włączania się obywateli w działalność wspomnianych organizacji, obszar „aktywność pozazawodowa ludności” scharakteryzowany został za pomocą następujących zmiennych: y_{31} – liczba zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców, y_{32} – liczba członków zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców, y_{33} – liczba kół (klubów) ogółem na 1000 mieszkańców, y_{34} – liczba członków kół (klubów) na 1000 mieszkańców, y_{35} – ćwiczący w klubach sportowych na 100 mieszkańców. Pozycję gminy Dźwierzuty w tym obszarze na tle pozostałych gmin woj. warmińsko-mazurskiego zestawiono w tabeli 7.

Tabela 7. Pozycja gminy Dźwierzuty na tle pozostałych gmin woj. warmińsko-mazurskiego („aktywność pozazawodowa ludności”) (sortowanie w porządku malejącym)

zmienna		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
y_{31}	Liczba zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców	b.d.	b.d.	49-50	b.d.	68-69	b.d.	-	24
y_{32}	Liczba członków zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców	b.d.	b.d.	51	b.d.	66	b.d.	-	42
y_{33}	Liczba kół (klubów) ogółem na 1000 mieszkańców	b.d.	b.d.	29-38	b.d.	12-16	b.d.	-	12-13
y_{34}	Liczba członków kół (klubów) na 1000 mieszkańców	b.d.	b.d.	30	b.d.	13	b.d.	-	4
y_{35}	Ćwiczący w klubach sportowych na 100 mieszkańców	b.d.	b.d.	b.d.	-	b.d.	105	b.d.	101

b.d. – brak danych, - wartość zero

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z informacji zestawionych w tabeli x, wskaźniki opisujące aktywność pozazawodową ludności charakteryzowały się przede wszystkim brakiem ciągłości czasowej, dlatego też analizy postanowiono ograniczyć do porównania ich najwcześniejszych i najpóźniejszych realizacji. Na tej podstawie stwierdzono, że liczba zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców (y_{31}) powiększyła się o 0,56, przy średniej wojewódzkiej wynoszącej 0,06. Dokonujące się na terenie gminy zmiany zdają się zmierzać w korzystnym kierunku, bowiem niekorzystna różnica pomiędzy stosunkiem wartości zmiennej y_{31} dla Dźwierzut i dla gminy rozpoczynającej zestawienie (w każdym

roku było to miasto Giżycko) zmniejszyła się z 88,2 pkt procentowych do 76,2 pkt. Naturalnie, przyrostowi liczby zespołów towarzyszył przyrost liczby ich członków w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (y_{32}). Porównanie stanu początkowego i końcowego wykazało, że wyniósł on 2,83, przy średniej regionalnej równej 4,62. Wartość analizowanej zmiennej wyniosła w 2012 r. 8,46 i było to tylko 2,2% członków zespołów artystycznych przypadających na 1000 mieszkańców miasta Kętrzyn. Nieco odmienne zmiany nastąpiły w przypadku kół (klubów) – co prawda ich liczba w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, powiększyła się nieznacznie (tj. o 0,09, przy średniej regionalnej 0,02), ale towarzyszyło temu znaczące powiększenie liczby ich członków. Zmienna y_{34} dla Dźwierzut była w 2012 r. wyższa o 29,2 od wartości z 2007 r i jednocześnie stanowiła 25,9% wartości maksymalnej wyznaczonej dla Giżycka (podczas gdy w 2007 r. było to 3,9%).

Analizę kolejnego wskaźnika, należałoby poprzedzić przypomnieniem powiedzenia „w zdrowym ciele, zdrowy duch”, bo wskaźnik ten to liczba ćwiczących w klubach sportowych na 100 mieszkańców (y_{35}). Niestety w tym obszarze sytuacja analizowanej gminy była raczej dramatyczna – wykazany w statystykach z 2012 r. poziom 0,51 był niższy od średniej wojewódzkiej o 1,39 i aż o 7,2 niższy od najwyższej wartości wskaźnika osiągniętej przez gminę Tolkmicko.

Ostatnim obszarem poddanym badaniu w związku z próbą określenia społeczno-ekonomicznego tła kapitału społecznego w gminie Dźwierzuty były finanse publiczne, a w tym dochody i wybrane wydatki budżetu lokalnego oraz zakontraktowana wartość środków z Europejskiego Funduszu Społecznego. Pozycję gminy Dźwierzuty w tym obszarze na tle pozostałych gmin woj. warmińsko-mazurskiego zestawiono w tabeli 8.

Tabela 8. Pozycja gminy Dźwierzuty na tle pozostałych gmin woj. warmińsko-mazurskiego („finanse publiczne”) (sortowanie w porządku malejącym)

zmienna		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
y_{36}	Dochody gmin na mieszkańca	85	67	42	79	83	79	29	40
y_{37}	Wydatki budżetów gminnych na kulturę fizyczną i sport na mieszkańca	89	110	115	98	113	32	61	25
y_{38}	Wydatki budżetów gminnych na oświatę i wychowanie (dział 801) na mieszkańca	44	37	32	48	49	33	29	29
y_{39}	Wydatki budżetów gminnych na ochronę zdrowia (dział 851) na mieszkańca	68	60	64	11	9	56	59	7
y_{40}	Wydatki budżetów gminnych na pomoc i politykę społeczną (dział 852 i 853) na mieszkańca	43	41	38	54	66	81	82	81
y_{41}	Wydatki budżetów gminnych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (dział 921) na mieszkańca	86	74	75	62	56	70	83	9
y_{42}	Wartość projektów unijnych PO KL (wartości zakontraktowane) na mieszkańca	b.d.	b.d.	b.d.	109	106	107	101	107

b.d. – brak danych, - wartość zero

Źródło: opracowanie własne.

Na przestrzeni badanego okresu wskaźnik dochodów gminy Dźwierzuty w przeliczeniu na mieszkańca miał tendencję wzrostową. Średnie tempo przyrostu wyniosło 236,23 zł i było o 35,73 zł wyższe niż przeciętnie w regionie. Rozstęp pomiędzy wartościami z 2005 r. i 2011 r. wyniósł 1653,58 zł i był o 17,8 pkt procentowych wyższy od uśrednionych zmian na poziomie województwa. Awanse gminy, które miały miejsce w latach 2011-2012 najprawdopodobniej spowodowane były zintensyfikowaniem wykorzystania funduszy europejskich, co tymczasowo zasiłowało budżet gminy.

Analizę kierunków wydatkowania środków budżetowych ograniczono do zagadnień skorelowanych ze sferą społeczną, tj. kulturą fizyczną i sportem (y_{37}), oświatą i wychowaniem (y_{38}), ochroną zdrowia (y_{39}), pomocą i polityką społeczną (y_{40}), kulturą i ochroną dziedzictwa narodowego (y_{41}). Wśród wymienionych obszarów, tym który absorbował największą ilość środków były oświata i wychowanie. Na przestrzeni analizowanego okresu wydatki w tym zakresie (w przeliczeniu na mieszkańca) wzrosły o 48,8%, przy średniej wojewódzkiej równej 42,6%. Średnioroczne tempo przyrostu analizowanej zmiennej (y_{38}) wyniosło 57,59 zł i było wyższe od średniej regionalnej o 9,51 zł. W 2012 r. gmina Dźwierzuty na oświatę i wychowanie (w przeliczeniu na mieszkańca) przeznaczyła 1.229 zł, tj. o 468,18 zł mniej niż gmina z maksymalną realizacją wskaźnika y_{38} (gmina Biskupiec) i o 537,75 więcej niż gmina zamykająca ranking gmin woj. warmińsko-mazurskiego w tym obszarze, tj. miasto Kętrzyn.

Na drugim miejscu znalazła się pomoc i polityka społeczna, na którą gmina Dźwierzuty przeznaczała średnio 625,34 zł na mieszkańca (przeciętnie w województwie 658, 67 zł). W latach 2005-2012 przyrost wskaźnika y_{40} w analizowanej gminie wyniósł 51,06%, podczas gdy na poziomie regionu aż 80,07%. W 2012 r. z dźwierzuckiego budżetu na pomoc i politykę społeczną wydatkowano 693,04 zł na mieszkańca – kwota ta była o 589,83 zł niższa od wartości maksymalnej (gmina Jedwabno) i o 336,3 zł wyższa od wartości minimalnej (gmina Stawiguda).

Kolejną sferą aktywności, która wymagała zaangażowania finansowego gminy była kultura i ochrona dziedzictwa narodowego. Z dźwierzuckiego budżetu przeznaczano na ten cel średnio 81,29 zł na mieszkańca, tj. kwotę zbliżoną do średniej wojewódzkiej (85,78 zł). Dostyć intensywny wzrost wydatków, który nastąpił w 2012 r. (o 117 zł), spowodował, że wartość wskaźnika y_{41} była o 64,8% wyższa od średniej wojewódzkiej, o 392,4% niższa od realizacji wskaźnika w gminie Łukta (wartość maksymalna) i o 566,6% wyższa od wydatków w gminie Purda (wartość minimalna).

Następną pozycję w strukturze wydatków, ze średnią wartością równą 42,40 zł na mieszkańca, zajmowała kultura fizyczna i sport. Strumień środków finansujących ten obszar charakteryzował się skokowymi przyrostami, zarówno w przypadku Dźwierzut, jak i średniej regionalnej. W okresie objętym badaniem, analizowana gmina pierwszy gwałtowny przyrost (o 16.376,8%!, tj. z 0,99 do 163,12 zł) odnotowała w 2010 r., a następnie nieco słabszy w 2012 r. (o 239,6%). Kwota wydatków finansująca w 2012 r. sport i kulturę fizyczną o 46,07 zł na mieszkańca

przewyższała średnią wojewódzką, o 128,42 zł najniższą wartość wydatków w regionie (gmina Dubeninki i Rozogi), ale sama była niższa od wartości najwyższej (gmina Olecko) aż o 543,21 zł.

Obszarem, który w latach 2005-2012 uzyskiwał najmniejsze wsparcie z budżetu gminy Dźwierzuty była ochrona zdrowia (średnio 19,56 zł na mieszkańca, przy średniej regionalnej równej 17,00 zł). Na przestrzeni badanych lat wartość wskaźnika y_{39} wzrosła o 277,8%, jednak wzrost ten nie był jednostajny – spadki dotyczyły lat 2010 i 2011. Kwota przeznaczona w 2012 r. na finansowanie działań z zakresu ochrony zdrowia (w przeliczeniu na mieszkańca) była wyższa od wartości najniższej odnotowanej w województwie (gmina Dubeninki) o 216% i niższa od wartości najwyższej (miasto Elbląg) o 224,1%.

Ostatnim wątkiem analitycznym z tematu „finanse publiczne” jest wartość środków Europejskiego Funduszu Społecznego zakontraktowana w ramach umów podpisanych z podmiotami działającymi na obszarze gminy. Wartość ta została przeliczona na mieszkańca i ukazała gminę Dźwierzuty w nienajlepszym świetle. Średnio w latach 2008-2012 na mieszkańca gminy ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki przypadało 64,95 zł podczas gdy na poziomie województwa było to przeciętnie 323,51 zł. Najwyższy poziom zmienna y_{42} osiągnęła w 2012 r. (135,05 zł) lecz wielkość ta stanowiła tylko 25,0% średniej wojewódzkiej i jedynie 2,7% wartości maksymalnej wypracowanej przez gminę Olsztynek.

Podsumowanie

Podjęta w ramach niniejszego opracowania próba określenia pozytywnych i negatywnych zjawisk zachodzących wewnątrz i w otoczeniu gminy Dźwierzuty w obszarze oddziaływania kapitału społecznego przebiegała dwutorowo. Po pierwsze, w celu identyfikacji szans i zagrożeń dla wspomnianego zjawiska, przeprowadzono studia dedukcyjne literatury przedmiotu, ze szczególnym uwzględnieniem raportów, ekspertyz i dokumentów strategicznych (krajowych i regionalnych). Po drugie zaś, na bazie wyników analizy taksonomicznej i benchmarkingu starano się określić mocne strony i słabości badanej jednostki.

Analiza dokumentacji doprowadziła do wniosku, że znaczna część szans i zagrożeń zidentyfikowanych przy okazji różnych badań ma charakter uniwersalny. Oznacza to, że dotyczą one zarówno poziomu makro (Polska), jak i mezoekonomicznego (woj. warmińsko-mazurskie; gmina Dźwierzuty). Szczególnie pomocny okazał się zestaw szans i zagrożeń zawarty w *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*¹⁵. Ponadto, źródłem cennych informacji były także dokumenty regionalne, ze szczególnym uwzględnieniem następujących opracowań:

¹⁵ *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego*. Załącznik do uchwały nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Monitor Polski, poz. 378.

- Dziemianowicz W., Szlachta J. 2012. *Konkurencyjność Warmii i Mazur - diagnoza problemowa*¹⁶;
- *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025*¹⁷;
- *Regionalna Strategia Innowacyjności Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020*¹⁸;
- *Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury na lata 2014-2020*. Projekt nr 1 (wrzesień 2013 r.) (maszynopis).

Na podstawie treści ww. dokumentów, do czynników sprzyjających (**szans**) mobilizacji kapitału społecznego w gminie Dźwierzuty zaliczono:

- docenianie znaczenia i roli kapitału społecznego zarówno na poziomie krajowym (przyjęcie *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*), jak i regionalnym (cel operacyjny 2.1. *Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025*: „Rozwój kapitału społecznego”; cel strategiczny 1. *Regionalnej Strategii Innowacyjności Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020*: „Budowanie silnego kapitału społecznego i kultury innowacji”),
- integracja europejska,
- możliwość korzystania ze środków europejskich i innych źródeł finansowania,
- dobór priorytetów inwestycyjnych *Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury na lata 2014-2020* m.in. z punktu widzenia problematyki aktywizacji kapitału społecznego,
- rosnąca świadomość roli kultury w życiu społeczno-gospodarczym,
- rozwój społeczeństwa informacyjnego oraz postępująca cyfryzacja,
- zmiany wzorców uczestnictwa w życiu społecznym sprzyjające partycypacji i współdziałaniu,
- rozwój infrastruktury przestrzeni publicznej,
- respektowanie zasady partnerstwa w procesie planowania strategicznego w regionie.

Z kolei jako **zagrożenia** potraktowano:

- brak powszechnej świadomości znaczenia kapitału społecznego dla rozwoju kraju,
- niski poziom kapitału społecznego w regionie Warmii i Mazur,
- niedostosowanie oferty kulturalnej do zmieniających się wzorców spędzania czasu wolnego,

¹⁶ <http://strategia2025.warmia.mazury.pl/arttykul/25/49/zaktualizowane-opracowanie-pn-konkurencyjnosc-warmii-i-mazur-diagnoza-problemowa.html>.

¹⁷ <http://strategia2025.warmia.mazury.pl/arttykuly/72/strategia-2025.html>.

¹⁸ <http://ris.warmia.mazury.pl/dokumenty>.

- powolne zmiany w systemie edukacji,
- negatywnie wpływające na rozwój kapitału społecznego skutki kryzysu gospodarczego,
- uzależnienie organizacji pozarządowych od środków publicznych i ich niezdolność do generowania własnych środków,
- zbyt niska świadomość wagi szeroko rozumianej innowacyjności jako jednego z kluczowych czynników rozwoju kapitału społecznego,
- niski poziom realnej współpracy pomiędzy różnymi podmiotami funkcjonującymi w woj. warmińsko-mazurskim,
- najniższa spośród wszystkich województw wartość wskaźnika wrażliwości na dobro publiczne.

Wśród **mocnych stron** zidentyfikowanych podczas analizy danych ilościowych wymienić należy:

- dodatni i przekraczający średnią wojewódzką przyrost naturalny i w konsekwencji dodatnie saldo liczby mieszkańców,
- dodatnie saldo migracji zagranicznych,
- wzrost liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym,
- ułatwianie dzieciom dostępu do Internetu w szkołach (skomputeryzowane gimnazjum i szkoły podstawowe),
- znaczącą liczbę imprez kulturalnych,
- wysoką frekwencję w wyborach samorządowych,
- wzrost liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych,
- stosunkowo dużą liczbę spółdzielni,
- rosnącą liczbę członków kół (klubów);

Natomiast do **słabych stron** zaliczono:

- niski poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego,
- ujemne saldo migracji wewnętrznych,
- zbyt mały odsetek dzieci uczęszczających do przedszkola,
- zmniejszający się współczynnik skolaryzacji netto na poziomie szkół gimnazjalnych,
- małą liczbę punktów uzyskiwanych z egzaminów gimnazjalnych (odległe miejsca w rankingu wojewódzkim),
- zmniejszającą się liczbę czytelników i wypożyczeń,
- malejącą liczbę imprez kulturalnych,
- małą liczbę podmiotów gospodarczych, a w konsekwencji niewystarczającą liczbę miejsc pracy,

- stosunkowo powolny przyrost liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą,
- małą liczbę organizacji pożytku publicznego i praktycznie żaden przyrost ich liczby,
- bardzo małe kwoty przekazywane organizacji pożytku publicznego z terenu gminy (chodzi o 1%),
- mały odsetek mieszkańców zaangażowanych w działalność zespołów artystycznych,
- niewielkie wykorzystanie środków EFS.

Literatura

- Bal-Domańska B., Wilk J. 2011. *Gospodarcze aspekty zrównoważonego rozwoju województw – wielowymiarowa analiza porównawcza*. Przegląd Statystyczny, z. 3-4, s. 304.
- Bednarek-Szczepańska M. 2013. *Wiejski kapitał społeczny we współczesnej Polsce. Przegląd badań i uwagi metodyczne*. Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica, nr 13: 19-40.
- Działek J. 2011. *Kapitał społeczny – ujęcia teoretyczne i praktyka badawcza*. Studia Regionalne i Lokalne, nr 3(45): 100-118.
- Dziemianowicz W., Szlachta J. 2012. *Konkurencyjność Warmii i Mazur - diagnoza problemowa* (<http://strategia2025.warmia.mazury.pl/artukul/25/49/zaktualizowane-opracowanie-pn-konkurencyjnosc-warmii-i-mazur-diagnoza-problemowa.html>)
- Grabiński T., Wydymus S., Zeliaś A.. 1989. *Metody taksonomii numerycznej w modelowaniu zjawisk społeczno-gospodarczych*, PWN, Warszawa, s. 202, 205.
- Hellwig Z. 1968. *Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr*. Przegląd Statystyczny, z. 4.
http://www.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-5064.htm [dostęp dn. 13.10.2013 r.].
- Kosiedowski W. 2008. *Regiony Europy Środkowo-Wschodniej w procesie integracji, ze szczególnym uwzględnieniem wschodniego pogranicza Unii Europejskiej*. Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń, s. 157.
- Kulas-Klimaszewska I., Wędrowska E. 2002. *Dynamika rozwoju społeczno-gospodarczego gmin woj. warmińsko-mazurskiego*. W: *Przedsiębiorczość i innowacyjność jako czynniki rozwoju regionalnego i lokalnego*. Red. W. Kosiedowski. Lega Oficyna Wydawnicza Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, Włocławek, s. 594.
- Nowińska-Łażniewska E. 2004. *Relacje przestrzenne w Polsce w okresie transformacji w świetle teorii rozwoju regionalnego*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań; Nowak E. 1990. *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych*. PWE Warszawa.
- Regionalna Strategia Innowacyjności Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020* (<http://ris.warmia.mazury.pl/dokumenty>)
- Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury na lata 2014-2020*. Projekt nr 1 (wrzesień 2013 r.) (maszynopis).
- Sierocińska K. 2011. *Kapitał społeczny. Definiowanie, pomiar i typy*. Studia Ekonomiczne, nr 1: 69-86.
- Skawińska E. 2011. *Użyteczność modeli w diagnozowaniu kapitału społecznego*. *Ekonomika i Organizacja przedsiębiorstwa*, nr 5: 14-27.
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego*. Załącznik do uchwały nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Monitor Polski, poz. 378.

- Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025*
(<http://strategia2025.warmia.mazury.pl/artykuly/72/strategia-2025.html>)
- Wojarska M., Fierek M. 2011. *Regionalny wymiar rozwoju społeczno-gospodarczego w latach 2002-2010*. W: *Zeszyty Naukowe Gdańskiej Wyższej Szkoły Administracji (11)*. Gdańska Wyższa Szkoła Administracji, Gdańsk, s. 234-251.
- Zeliaś A. 2000. *Dobór zmiennych diagnostycznych*. W: *Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków, s. 37.